

גיליון מס' 15

מסכת שבת ל"ז – מ"ג

י"ח-כ"ד ניסן, שבוע פרשת שמיני, תש"פ

בישול בחמה ובתולדות חמה –

בישול שלא באמצעות אש

(שבת לח ע"ב-לט ע"א)

בגמרא נאמר שמותר לבשל בחמה לכתחילה. אסור מדרבנן בתולדות האור, ותנאים חלקו האם אסור או מותר לבשל בתולדות חמה. רש"י הסביר מדוע מותר לבשל בחמה – באמצעות השמש "דאין דרך בישולו בכך". מפרשים ופוסקים רבים עסקו בהבנת דבריו, ולדבריהם יש השלכות בנוגע לבישול שלא באמצעות אש (דוד שמש, כירים חשמליות, מזלג חשמלי, מיקרוגל, אינדוקציה).

שבת לח ע"ב-לט ע"א

משנה. אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרין, ורבי יוסי מתיר. ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה.

גמ'. ...ולא יפקיענה בסודרין. והא דתנן "נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור, ואת המים היפים ברעים בשביל שיצננו, ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו" (משנה שבת כב, ד) לימא רבי יוסי היא ולא רבנן! אמר רב נחמן: בחמה – דכוליה עלמא לא פליגי דשרי, בתולדות האור – כוליה עלמא לא פליגי דאסיר, כי פליגי – בתולדות החמה; מר סבר: גזרינן תולדות החמה אטו תולדות האור, ומר סבר: לא גזרינן.

רש"י

והא דתנן – בפרק חבית:

נותנין כו' המים צונן.

בחמה – בשמש.

דשרי – דאין דרך בישולו בכך, וחמה באור לא מיחלפא דליגזר הא אטו הא.

בתולדות האור – כגון אם הוחם הסודר הזה באור מתחילה.

דאסיר – דהוי בישול.

תולדות חמה – שהוחם הסודר בחמה.

אטו תולדות האור – דמאן דחזי סבר דתולדות האור נינהו.

- חמה, אור, ותולדותיהם – במה אין מחלוקת בין ר' יוסי וחכמים, ובמה חלקו ומה טעמיהם?
- לפי דברי רב נחמן, כמו מי דברי המשנה "נותנין.. את הצונן בחמה בשביל שיחמו"?

האגלי טל הסביר את דברי רש"י, והוכיח את דבריו מהלכה בהלכות קרבן פסח. להלן הגמרא בפסחים מא ע"א.

פסחים מא ע"א

אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור. פסח שבשלו בחמי טבריא - חייב. מאי שנא בשבת דלא - דתולדות אש בעינן וליכא, פסח נמי לאו תולדות אש הוא. אמר רבא: מאי חייב דקתני, דקא עבר משום "צלי אש" (שמות יב, ח-ט). רב חייא בריה דרב נתן מתני לה להא דרב חסדא בהדיא, אמר רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת - פטור, ופסח שבשלו בחמי טבריא - חייב, שעבר משום "צלי אש".

רש"י

חמי טבריא - מעינות רותחין.
פסח שבישל בחמי טבריא חייב - על אכילתו, וקא סלקא דעתך משום דלא תאכל מבושל.
דלאו תולדות אש היא - הלכך לאו בישול הוא, דליהוי חייב משום אב מלאכה.
משום צלי אש - לאו דלא תאכל כי אם צלי אש איכא, ולא לאו דבישול, וסבר לוקין על לאו שבכללות.
בהדיא - דחייב רב חסדא משום צלי אש, ולא משום בישול.

הרב אברהם בורנשטיין, אגלי טל ביאורים, מלאכת האופה אות מד

...פירש"י טעמא דבחמה עצמה מותר דאין דרך בישול בכך. ויש לעיין דבשבת הנעשה שלא כדרכה על כל פנים מדרבנן אסור? ועוד (פסחים מא ע"ב) פסח שבישלו בחמי טבריא, האוכלו אינו עובר משום מבושל דלא חשוב מבושל אלא ע"י תולדות האור. ואי רק משום דאין דרך בישול בכך, התינח שלא לחייב את האדם העושה המלאכה, אבל הפסח למה לא יחשב מבושל?
אך בירורן של דברים דיש חילוק בין אם יש שינוי בהנעשה [בדבר המבושל], או השינוי הוא רק בהעושה [האדם המבשל]... כשבישל באש יש שבח אש בהתבשיל, והוא שינה לבשל בחמה ששבח חמה בהתבשיל הרי יש שינוי בהבישול הנעשה... ושוב אין צריכין לטעם דמלאכת מחשבת אלא דלא חשוב בישול כלל... וגם בפסח לא חשוב מבושל כלל.

- תשובת האגלי טל מבוססת על חיבור דברי רש"י בסוגייתנו במסכת שבת ודבריו במסכת פסחים. מדוע לפי דבריו מותר לכתחילה לבשל בחמה?
- המאירי בסוגייתנו (שבת לח ע"ב) פירש: "נותנין את המיס הצוננין בחמה כדי שיחמו, מפני שהחמה אין בה תורת בשול, ואין בה גזירה להחליף חמה באור". היעזר בדברי המאירי להסביר את תשובת האגלי טל.

הרב משה פיינשטיין הסביר אחרת את דברי רש"י, ומפירושו למד בנוגע לבישול במיקורגל בשבת.

הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן נב

הנה בדבר בשול בחמה דליכא איסור בשבת, שפרש"י בשבת דף ל"ט וכן הר"ן מטעם דאין דרך בשול בכך, הוא פשוט משום דנהי שהבשול שהיה במשכן היה באש, מ"מ היה שייך למילף גם בשול ע"י חמה להיות תולדה, דהא מכל האבות מלאכות שהיו במשכן הרי למדין לחייב גם כל הדומה להאבות באותו החיוב ממש ונקראו תולדות. שלכן הוצרך רש"י לפרש שאין למדין בשול ע"י חמה מבשול ע"י האש שהיה במשכן, משום שאין דרך בשול בכך.

...ואולי יש לומר בטעם אחר, דתולדות החמה וגם תולדות האור אין הדרך כל כך לבשל בהם, שלכן אין למילף אותם שיהיו תולדה מצד חמום של עצמם אף לא לתולדות האור, אך שמ"מ חייב גם על הבשול דע"י תולדות האור מצד שנחשב זה כבשול מצד האש עצמו שהרי החמימות שבהמים והסודר הרי הוא מהאש וממילא הוא בכלל בשול האש עצמו שהרי חמום האש הוא המבשל, שלכן אף שלא היה בשול זה ממש במשכן כיון שאין לחשוב זה שינוי מדרך המלאכה חייב. ודמי זה להעמיד הקדרה

ברחוק קצת יותר מהאש מכפי דרך בנ"א אבל הוא עכ"פ מקום הראוי להתבשל במשך יותר זמן שודאי חייב אף אם במשכן לא היו עושין כן כדי למהר הבשול. וכמו כן הוא במבשל בתולדות האור שהוא בשול בחמימות האור לא שייך לחלק כל זמן שאין זה שינוי ממש מדרך המלאכה שיש אף רק

מעט אינשי דמבשלין בהם, ולכן כשהם תולדות חמה אף ששוין ממש במדת החום כמו אם היו תולדות האור כהא דחמי טבריא וכהא דסודר שבחמימותו יכול לבשל ביצה, פטור דמצד עצמן הא אין למילף תולדות מבשול האש שהיה במשכן מאחר דאין הדרך כל כך לבשל בהן וכל החיוב בתולדות האור הוא מצד שהוא נחשב בשול בחמימות האש שזה הא ליכא בתולדות החמה, שאם נחשוב כן הרי מתבשל בחמימות דחמה שאין בו חשיבות מלאכה. וטעם זה הוא יותר מסתבר.

ולמה שבארתי כוונת רש"י והר"ן מסתבר שזהו גם כוונת קרית ספר [פרק ט] דכתב דאין בשול מן התורה אלא באש, ולא פליגי כלל, אלא שלא כתב הטעם דפירשו רש"י והר"ן, דהא מוכרח כן דבלא טעם היה לן ודאי למילף מבשול אש שהיה במשכן כמו כל התולדות.

ואם כן בהמייקק וייו אווען (תנור מיקרוגל) שטוב לבשל בו כמו באש ממש, ואלו שיש להם תנור כזה משתמשים בו יותר מבשול דבאש. ומה שלא נתפשטו תנורים אלו עדיין, הוא משום דלא מצוי עדיין הרבה תנורים, וכשהיו מצויין ודאי ישתמשו בהם כולי עלמא דהא הוא יותר טוב, ודאי יש למילף מבשול דאור דהיה במשכן בחשיבות תולדה שהוא לכל הדינים כהאב דבשול ע"י האור לאיסור ולחיוב סקילה וחטאת, לא רק לרש"י והר"ן אלא אף לקרית ספר דהרי לא פליגי כלל לפי מה שבארתי.

- הסבר את שני הנימוקים של הרב פיינשטיין מדוע בישול בחמה מותר לכתחילה, ומדוע אסור

לבשל באמצעות תולדות האור ותולדות החמה?

- "אין דרך בישול בכך". ע"פ הרב פיינשטיין, מה יהיה הדין אם יהיה מצוי ושכיח לבשל

באמצעות החמה עצמה או בחמי טבריה?

הרב בנימין זילבר, יצא כנגד האפשרות שיש מצב שבו ישתנה הדין אם יבשלו באמצעות החמה.

הרב בנימין זילבר, שו"ת אז נדברו, חלק א סימן לד

הלום ראיתי בספר... דמסיק דדוד שמש הוי כשמש עצמה ולא כתולדות חמה [שמש] וכתנא דמסייע מצטט...ממה שכתב רש"י בשבת (לט ע"א) דאין דרך בישולו בכך. ...לפי שאין זה דרך בישול, ולא משום שלא היתה כן במשכן, שהרי לא בעינן דומיא דמשכן, דבמשכן היתה בישול וגם אופה הוי אב מלאכה.

...ולפי זה מה שרצה כת"ר שליט"א לקשור בין דברי רש"י הנ"ל להנידון של דוד שמש, לפי האמור אין לו שום שייכות. ובעיקר ההנחה שהיום זה דרך בישול, אינו נכון, דמה שרגילין בזה בסוג אחד של רחיצה עדין לא מקרי מצוי. דאם באמת יתחדשו מכשירים כאלו שמבשלים על השמש כמו שמבשלים היום על גז, היה באמת לפי האמור (לדעת השואל) חייבים על בישול השמש? אבל זה אינו, כאמור.

- ע"פ הרב זילבר, מה כוונת רש"י בדבריו "שאין דרך בישול בכך"?

הרב שאול ישראלי, עמוד הימיני סימן כז

...ברש"י על אתר שכתב בזה דהטעם "דאין דרך בישול בכך", ודבריו מבוססים על מה שאמרו בירושלמי בזה שהשוו מבשל בחמה לחימוץ עיסה ע"י פירות (שבת פ"ג ה"ג): "כמה דו אמר תמן אין חימוצו ברור, כך הוא אמר הכא אין תבשילו תבשיל ברור". וכתב על בקרבן העדה: "הואיל ואין תבשיל של סודרין בישול גמור". ואעפ"י שרבנן שם חולקים ואוסרים, היינו משום גזירה, אבל עיקר הדבר הוא מוסכם שאין דרך בישול בכך. (ויש להוסיף בזה שאעפ"י שיתכן שהביצה שבישולה קל אמנם נתבשלה מספיק גם ע"י הסודר, מ"מ כיון שצורת בישול זו לא תצליח לכל דבר רק לביצה קלה בלבד, הרי זה בגדר אין דרך בישול בכך). ואם כן לפי"ז זה שייך רק על חמה ותולדותיה כגון הסודר, שאין דרך בישול בכך. משא"כ בישול בכוח החשמל שדרך בישולו טוב, ועולה גם על של אש רגילה, אי אפשר לומר שאין על זה דין בישול מצד שאין זה דרך בישול. ואעפ"י שודאי מסתבר שגם אם ימציאו המצאה טכנית לנצל כה השמש לבישול מוחלט, וכגון הא דדודי שמש כיום, ג"כ לא יצא מכלל הדין שאין בישול בחמה ותולדותיה, נראה דאין זה דומה. כי עיקר כוח החמה אינו מיועד לבישול. ומה שמנצלים אותה ע"י המצאה שהיא לגבי בישול, אכתי באופן כללי יש לומר שאין זה מפקיע מהחמה את ההגדרה שאין דרך בישול בכך. ויותר נ"ל שזהו הפירוש האמיתי של דברי רש"י "שאין דרך בשול בכך", היינו שאור החמה אינו מיועד מעיקר בריאתו לבישול. מה שאין כן בכוח החשמל שצורת ריכוזו והפקתו ע"י האדם מיועדת לשימוש לצרכיו, ובכלל זה הבישול לצורותיו השונות, אין מקום להשוותו לחמה ותולדותיה. כן נ"ל.

- ע"פ הרב ישראלי, מה כוונת רש"י בדבריו שמותר לבשל באמצעות השמש "שאין דרך בישול

בכך"?

- ע"פ הרב ישראלי, מדוע אסור לבשל באמצעות חשמל?

הרב שלמה זלמן אויערבך, עסק רבות בהגדרת איסור בשימוש בחשמל בשבת, ובכלל זה גם בנוגע לבישול בשבת באמצעות חשמל.

הרב שלמה זלמן אויערבך, שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יב

מוצא אני לנכון להודיע שבהיותי פעם אצל מרן בעל החזון איש זצ"ל אמרתי לו שהמרתיה מים בשבת ע"י מזלג חשמלי ששני קצוותיו מרוחקים והמעגל נוצר רק ע"י המים אשר על כן הם מתחממים ורותחים, שלדעתי איסורו רק מדרבנן, דכיון שזרם איננו אש ממילא הוי ליה כמבשל בתולדת חמה דפטור מחטאת. ואמרתי שלדעתי רצוי לפרסם דבר זה לבתי חולים וכדומה. והשיב לי בפשיטות דכמו שהמבשל במים חמים שהם "תולדה" מאש חייב חטאת, כך גם המבשל בזרם של חשמל הואיל ובדרך כלל הוא תהליך היוצר אש, הוי ליה כעין "עיבור" של אש, וכמו שחייבין על תולדה כך גם על עיבור הואיל ובדרך כלל הוא עתיד להיות אש, אף על גב שלמעשה רק חימם מים ולא נוצר שום אש. מאד התפלאתי לשמוע דבר זה וילדות היתה בי לומר שרק הראשונים היו יכולים לומר חידוש גדול כזה, אך הוא חזר והשיב שלדעתו הוא פשוט ואין צריכים כלל להיות רשב"א לומר דבר זה. אולם גם היום זה תמוה מאד בעיני, ובפרט שהזרם עצמו רק במרוצתו משפסף ומחמם את החוט שמתנגד לו עד שהוא נהפך לאור ושורף ונקרא אש, אבל לגבי הזרם עצמו לא שייך כלל לומר שהוא אש לא בתחלה ולא בסוף.

עוד כתב שם הרב שלמה זלמן אויערבך :

וגם ידוע דיש סוברים דבכי האי גוונא שניכר לכל אדם שהיא תולדת חמה וליכא כלל למיטעי שיבואו לאיחלופי בתולדת אור, מותר לבשל גם לכתחלה אפילו מדרבנן. דאף שכתב רש"י בשבת ל"ט ע"א אהא דמבשל בחמה לכו"ע שרי דהוא מפני "דאין דרך בישולו בכך", מ"מ נראה שגם באופן שכן רגילים לבשל בחמה כמו דוד שמש וכדומה גם כן פטור, וכדחזינן מחמי טבריה דאי אמרינן דחלפי אפיתחא דגיהנם הוי ליה תולדות אור וחייב, ואם לאו הוי ליה תולדות חמה ופטור, וגם חילוק זה שבין אור וחמה נזכר גם לענין פסח מצה וחלה וכו' והתם מאי נפקא מינה אם רגילים בכך או לא, וע"כ דכוונת רש"י בדברים אלה לומר דאין זה קרוי בישול.

על דברי הרב אויערבך הללו, כתב הרב נחום אליעזר רבינוביץ'.

הרב נחום אליעזר רבינוביץ', "בישול בשבת ויום טוב בכיריים אינדוקציה (השראה מגנטית)", תחומין לג,

עמ' 255-262

יש שתמהו איך כלל הרש"ז אויערבך גם בישול בחמה שאינו תולדות האש ואף אינו תולדות חמה בכל גזרת תולדות חמה לאסרו מדרבנן? ברם לפענ"ד הדבר מפורש בדברי הרמב"ם (הל' שבת ט, ג): "המפקיע את הביצה בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש אף על פי שנצלית פטור, שתולדות חמה אינם כתולדות האש, אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור, וכן המבשל בחמי טבריה וכיוצא בהם פטור". ...רבונו עצמו מסביר שהגזרה לא היתה רק על חמי טבריה אלא גזרה כוללת על "חמי טבריה וכיוצא בהן". מעתה מבואר שכל בישול שאינו ממש בישול בחמה, יש לגזור עליו משום תולדות האור.

- הסבר את המחלוקת העקרונית של החזו"א עם הרש"ז אויערבך, בנוגע לבישול באמצעות חשמל.
- ע"פ הרש"ז אויערבך, מה כוונת רש"י בדבריו "שאין דרך בישול בכך", ומה ההשלכה בנוגע לבישול שאינו בישול בחמה ממש?

הלכה למעשה

הרב משה לוי, מנוחת אהבה, פרק י, סעיפים ט-יא

ט. אין איסור בישול מן התורה בשבת אלא כשמבשל באש, או בדבר שהוחם באש ועדין הוא חם שהיד סולדת בו. אבל המבשל בדבר שהוחם בשמש, כגון הצולה ביצה בחול או בסודר שנתחממו בשמש, וכן המבשל במים שהוחמו ע"י דוד שמש והיד סולדת בהם, או המבשל במי מעיינות חמים שהיד סולדת בהם כמו חמי טבריה, אינו אסור מן התורה אבל אסור מדברי סופרים. ובשמש עצמה מותר לבשל בשבת אפילו לכתחילה. לפיכך מותר ליתן מים צוננים בשמש כדי שיתחממו. י. חום שנוצר ע"י חשמל נחשב לאש גמורה לענין בישול בשבת. לפיכך אסור מן התורה לבשל בשבת בכירים או בתנור או פלטה ושאר מכשירי חשמל המתחממים ע"י חשמל. יא. תנורי בישול כגון מיקרו גל וטורבו גל אסור בהחלט לבשל בהם בשבת כשם שאסור לבשל על אש רגילה.

הרב נחום אליעזר רבינוביץ', "בישול בשבת ויום טוב בכיריים אינדוקציה (השראה מגנטית)", תחומין לג,

עמ' 255-262

...בכיריים אינדוקציה יש רק חום בדרגה שאינה משנה לא את המראה ולא את שאר התכונות של המתכת, ולפיכך אין בכך מלאכה של מבעיר. עם כל זה הבישול בכיריים אלו בשבת נאסר משום גזרת תולדות חמה כמו שנתבאר לעיל. אבל בבתי חולים שלפעמים בשבת צריך לבשל שם לחולים – ודאי ראוי להשתמש בכיריים אלו, שכן אין בכך אלא איסור דרבנן, כפי שכבר ציין הרש"ז אויערבך ז"ל.

ברור שאין להפעיל בידיים את הכיריים בשבת, כשם שאין להפעיל בשבת כל מכשיר חשמלי. אמנם אם במקום להניח את הסיר על המקום המסומן בכירה מניחים מערב שבת טס מתכת פרומגנטית המכסה את הכירה כולה, והכירה מופעלת ע"י שעון שבת – ממילא המערכת פועלת באופן אוטומטי. במקרה כזה, הואיל והונח טס המכסה היטב את המקום שעליו מניחים את הסיר – אין לחשוש משום מיחזי כמבשל, כמקובל בכירים של גז.

לפיכך יהיה מותר להניח על גבי הטס הן סיר רגיל והן סיר פרומגנטית, ולהשתמש בכיריים כמו שמשתמשים בפלטה חשמלית רגילה של שבת, שימוש כזה דומה לפלטה רגילה, ואף עדיף מפלטה הואיל ואין כאן אש. אמנם כל זה בכפוף להלן לגבי קיבוע הצג הדיגיטאלי. ...לפי דברי המייצרים ניתן לתכנן כירה המופעלת בשעון שבת, שגם הצג לא ישתנה, ויהיה בו כיתוב קבוע של המילה "שבת".

הרב אשר וייס, "בישול בתנור מיקרוגל לענין שבת, ולענין בשר וחלב", אוריתא, יח, עמ' קנט-קסג

אין לחייב הבישול בתנורי מיקרוגל, דבישול זה בודאי לא עדיף מתולדות חמה, ואף אם דרך לבשל בהם, אין בהם איסור תורה, דאין זה תולדות האור. ובאמת נראה דתנור זה גרע מתולדות חמה ואינו דרך בישול כלל, דבכל בישול יש מקור חום שעל ידו מתחמם האוכל או דבר אחר המתבשל, ובזה חילקו חכמים אם מקור החום המבשל נתחמם ע"י אש או ע"י חמה. אבל בתנורי מיקרוגל אין בכלל דבר חם שעל ידו מתבשל האוכל. דגלים אלו שהאוכל מתבשל על ידם אינם חמים כלל, וכל החום נוצר באוכל עצמו, ע"י שינוי מולוקולרי שנגרם ע"י הגלים האלה. וכאשר הוא מבשל שלא במקור חום חיצוני, בודאי הוא בישול משונה ולא דרך בישול, אף כשאין שינוי במעשה האדם. וגרע טפי מהמבשל בחמה ותולדותיה, דמכל מקום יש בהם מקור חום חיצוני שעל ידו הוא מבשל את האוכל. ...באמת עיקר שימוש בתנור זה להפשרה ולחימום אוכל מבושל, אבל האפוי והמבושל בו טעמו תפל ואינו פריך ואין טעמו כטעם האפוי והמבושל ע"י חום חיצוני ואין בו עיקר דרך בישול כלל. ומשום כך נלענ"ד דאין בבישול בתנור זה חשש איסור דאורייתא ואף לגבי איסור דרבנן יש להסתפק. ...נראה דבתנורי מיקרוגל מידי חשש איסור דרבנן לא יצאנו, אין איסור תורה אין בו.

אמונה

רמב"ן שמות לה, ג

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" - ענין הכתוב הזה ודאי לאסור בשבת גם מלאכת אוכל נפש, כי אמר "כל העושה בו מלאכה יומת" (שמות לה, ב), ופירש שלא יבערו גם אש לאפות לחם ולבשל בשר, כי האש צורך כל מאכל. והוצרך לומר כן מפני שלא אמר 'העושה בו כל מלאכה' כאשר אמר בעשרת הדברות "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י), ואמר מלאכה סתם, והיה אפשר שנוציא מן הכלל מלאכת אוכל נפש, כי כן נאמר בחג המצות "לא תעשה מלאכה" (דברים טז, ח) ואין אוכל נפש בכללו, ולכך הזכיר בפירוש שאף אוכל נפש אסור בו. וכלשון הזה מצאתי במדרש (מכילתא כאן):

רבי נתן אומר: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". למה נאמר? לפי שהוא אומר "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", שומע אני יהא רשאי להדליק לו את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות לו מדורה בשבת? תלמוד לומר "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". וזה קרוב למה שאמרנו, שלא היו מלאכות הללו שהן הנאה לגופו בכלל איסור הראשון. ורצה רבי נתן לומר שלא הוצרך הכתוב לאסור אפייה ובשול ושאר צרכי אוכל נפש, שכבר אמר להם "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" (שמות טז, כג), אבל עדיין כל מלאכות שאדם נהנה בהן ואינן עושין אלא הנאה לגוף, כגון הדלקת הנר ומדורה ורחיצת גופו בחמין יהיו מותרות כי זה מעונג שבת? לכך נאמר "לא תבערו אש" לאסור הכל.

הראי"ה קוק, עין איה שבת א, פז

האש היא פעולה מחודשת לגמרי בידי אדם לשימוש, ע"י בינה יתירה שנתן הקב"ה באדם. וכאשר בכלל שביתת המלאכות בשבת מורה על ההודאה שכל המציאות כולה היא מעשה ידיו ית', כן ביחוד פרטה תורה אזהרה אל הבערת האש. למען השרש בלבבות כי לא דוקא ההמצאה של המציאות הטבעית כמו שהיא צריכה שתתייחס לשם ה', כי אם גם כל החידושים שישכיל האדם ע"י בינה יתירה להמציא ולחדש, הכל מעשה ה' המה, והוא מנהלם בידו הגדולה לתכלית הנשגבה של כלל המציאות כולה, וההתפתחות וההרחבה המעשית שע"פ שכל האדם היא עצמה תרחיב היסוד העקרי לבא למטרה הרצויה בבריאה כולה ע"פ חכמת הבורא ית' העליונה. ע"כ צריך ביחוד לשבות מהבערה ולצוות עליה בפני עצמה.

אמנם כשם שהאדם צריך להשריש כי בכלל כל מעשינו פעל ד' המה, כן צריך לדעת כי ידו רמה ע"פ חפץ עליון בכל פועל טוב, וכי יש בידו עצמה להביא פנים חדשות ביצירה כולה לטובה ולברכה. כשישכיל להוביל את פעולותיו כולן במסורת הצדק והיושר האלהי. על כן במקום המקדש, ששם יד ד' נגלתה, ושם צריך ללמד את האנושיות כולה את חובתה הכללית והפרטית, שם אין שביתה לצורך עבודה, כלומר שם צריך להשריש כי העבודה כולה לאדם נתנה, עליו לעבוד ולשכלל לפאר ולרומם עד אשר יתן פנים חדשות למציאות כולה, בחדש בה פנים חדשות בלב חדש ורוח חדשה להשכיל ולהיטיב. על כן ביחוד פרטה תורה אצל ההבערה, היצירה האנושית, שמיד ה' היתה לו שע"פ בינה יתירה יחדש וימציא כעין דוגמא שלמעלה. ...והיה מעשה האש לסימן ההתחלה של חידוש היצירה ע"פ חכמת לבב האדם, לעוררו על תעודתו היותר רוממה לתת צביון חדש ופנים חדשות לחברה האנושית בכללה ולכל הבריות המסתעפות עמה.

הרב יעקב אריאל, מאהלי תורה, עמ' 153-154

לא אסרה התורה את השימוש באש בשבת. שלא כפי שפירשו הקראים, מלאכת ההבערה היא שנאסרה ("לא תבערו") ולא עצם ההנאה מהאור והחום. וכדי להוציא מליבם של צדוקים, חייבו חז"ל את הדלקת הנר בשבת ואאת הטמנת החמין, וכבר חרז על כך ר' זרחיה הלוי, בעל המאור: "וכל מי שאינו אוכל חמין [אוכל חם], צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל להטמין ולענג את השבת ולהשמין, הוא המאמין וזוכה לקץ הימין" (שבת טז ע"ב בדפי הרי"ף).

הבערת האש לא על עצמה יצאה ללמד, אלא על הכלל כולו. מגמת התורה להשבית בשבת את כל הפעילות המעשית החיצונית, למנוע את העיסוק באמצעים, כדי לנוח ביום השבת ולהנות מהשגת מטרות. ...האיסור להשבית אש בשבת מכוון לא רק לאש הפיזית, אלא גם לבעירה הפנימית שבתוכנו. קדחת העשייה, הסמבטיון הרוחני, ההתלהבות להשיג השגים שונים בחיים, המונעים ע"י האנרגיה הפנימית של האדם – כל אלו טעונים הטמנה וכיסוי, גריפה וקטימה. האש הקטנה מנוצלת בשבת להפנמה, להארה נשמתית, להשראה רוחנית. רתימת האש הבערת וניצולה להעלאת החום והאור הנפשיים, זוהי השבת האמיתית.